

# АНАЛІЗ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ

ПОЛТІНІНА О. П.

аспірантка

Харків

У переважній більшості високорозвинених країн і країн, що розвиваються, машинобудівні підприємства, які характеризуються складним технологічним циклом, наявністю потужних основних фондів, значними масштабами виробничо-господарської діяльності тощо, формують базу національної економіки. На відміну від основних тенденцій розвитку світової економіки, сьогодні переважна більшість українських машинобудівних підприємств характеризується слабкими позиціями на ринку, застарілістю технології виробництва та технічного складу, нерациональним використанням наявних виробничих потужностей, нестійким фінансовим станом (переважна частина машинобудівних підприємств є збитковими, нерентабельним є випуск понад 60% назв основної номенклатури продукції машинобудування тощо) [1].

Тому найбільш повну уяву про реальний стан суб'єктів, що господарюють у сфері машинобудування України, дає аналіз рівня фінансової безпеки цих підприємств (ФБП). Саме рівень ФБП можна вважати найбільш повним віддзеркаленням стану підприємства з можливістю визначення усіх вузьких місць і перспектив подальшого розвитку.

У сучасній науковій літературі дедалі більше уваги приділяється питанням оцінювання та управління ФБП. Серед найбільш значущих слід виділити роботи таких авторів: О. В. Ареф'єва [2], К. В. Горячева [3], І. А. Бланк [4], О. І. Барановський [5], Л. П. Гомілко [6], Л. І. Донець [7], Ю. Г. Кім [8]. Проте, методичні аспекти управління ФБП потребують подальшого вивчення та аргументування.

*Мета статті* полягає в обґрунтуванні необхідності застосування контролінгу для управління фінансовою безпекою підприємств машинобудування.

За допомогою визначення рівня ФБП пропонуємо оцінювати загальний розвиток машинобудівної сфери України. Для аналізу було обрано 13 підприємств машинобудівної галузі, визначення ФБП доцільно проводити за допомогою узагальненого методичного підходу, який викладено у роботі Кузенко Т. Б., Полтніна О. П. «Узагальнення підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства» [9].

Як свідчить аналіз показників, що було розраховано для 13 підприємств за чотири роки, найбільші відхилення від нормативних значень мають такі показники:

- ✦ оборотність дебіторської заборгованості;

- ✦ співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- ✦ коефіцієнти рентабельності.

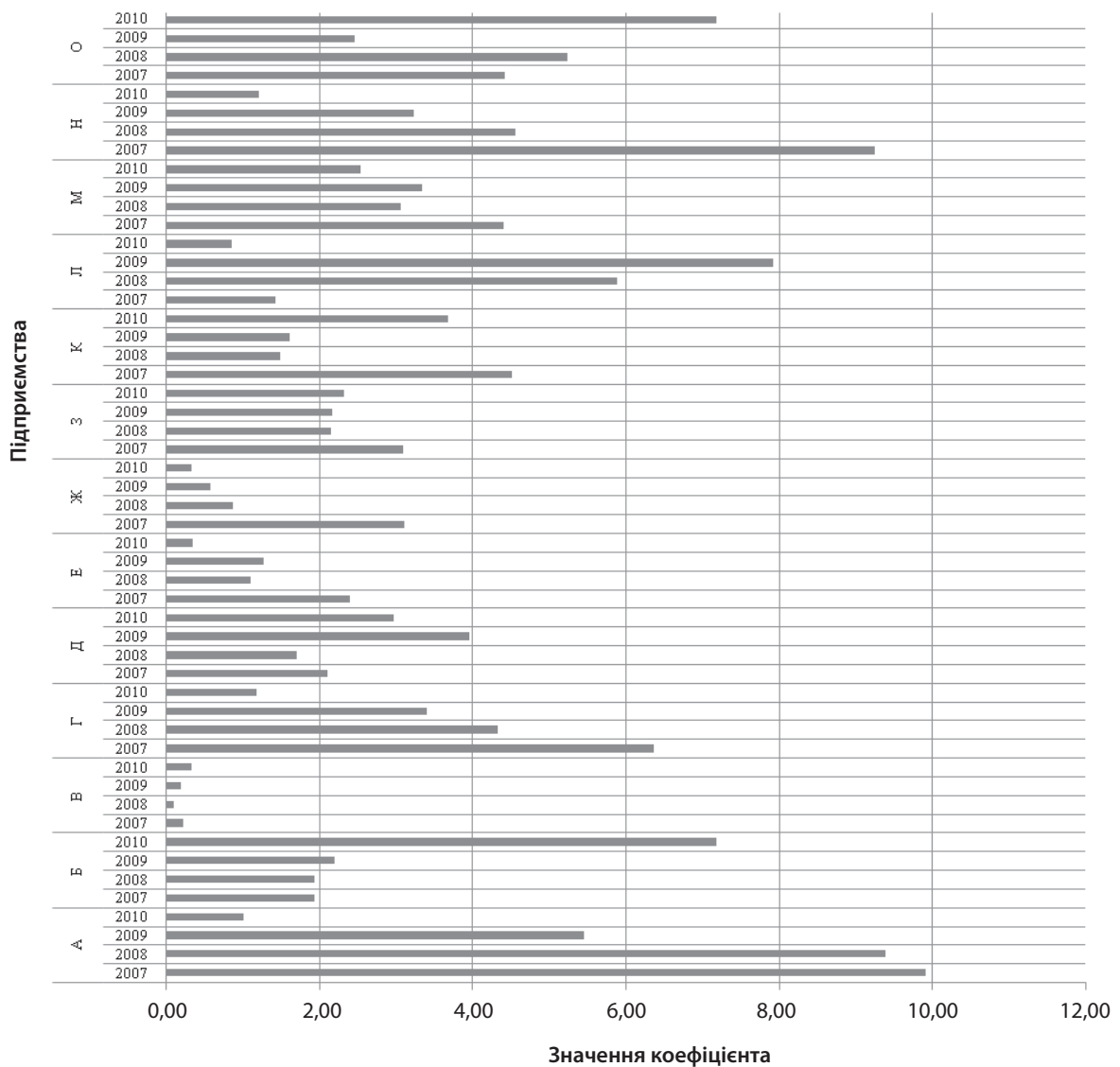
Оборотність дебіторської заборгованості є одним із найважливіших показників якості фінансового управління підприємством, оскільки тривалі строки оборотності дебіторської заборгованості свідчать про «вимивання» грошових коштів із виробництва. Якість управління дебіторською та кредиторською заборгованістю суб'єктів господарювання характеризує стан грошово-кредитної функціональної складової фінансової безпеки підприємства. Проте, здебільшого на машинобудівних підприємствах спостерігається тенденція до збільшення періоду оборотності дебіторської заборгованості, що наведено на *рис. 1*.

Найбільшу увагу фінансовим менеджерам слід приділити питанню удосконалення грошово-кредитної складової фінансової безпеки на підприємствах Б, Л, Н, О, тому що вони мають нестабільну, стрибкоподібну ситуацію із оборотністю дебіторської заборгованості.

Не зважаючи на те, що на більшості підприємств відбуваються позитивні зміни у грошово-кредитній складовій фінансової безпеки, суб'єкти господарювання потребують своєчасних заходів із перегляду умов продажу готової продукції; аналізу заборгованості за видами продукції для визначення невідгидних, з точки зору інкасації, товарів; зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів; визначення конкретних розмірів знижок при достроковій оплаті; оцінки можливості використання факторингу. Запропоновані заходи мають реалізовуватися спільно фінансовою службою та службою контролінгу, оскільки вони мають змогу оцінювати ринкову ситуацію з різних позицій та виявляти оптимальні напрями змін.

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості є невід'ємною частиною визначення рівня ФБП, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською прямо впливає на грошово-кредитну безпеку та створює пряму загрозу фінансовій безпеці підприємства, що призводить до необхідності залучення додаткових джерел фінансування, тобто знову збільшується кредиторська заборгованість і підприємство потрапляє у замкнене коло, коли необхідно або постійно збільшувати обсяги позикових коштів або призупиняти виробництво. Для підприємств машинобудування ця проблема постає досить гостро, що наведено на *рис. 2*.

Значне зростання дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування [10]. Саме тому за оптимальне прийняте значення аналізованого показника на рівні 1. Суттєві за-



грози фінансовій безпеці спостерігаються на підприємствах А (значний стрибок дебіторської заборгованості в 2010 році може бути наслідком не вигідних умов продажу продукції через необхідність розширення ринків збуту), В (нестабільна динаміка, причиною чого може стати як збільшення дебіторської заборгованості, так і покриття значного обсягу власних зобов'язань, у 2010 році дебіторська заборгованість перевищує кредиторську майже в 10 разів, а це потребує негайного вирішення), Л (яке має стрибкоподібні сплески співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості).

Для досягнення позитивних змін керівникам підприємств слід не тільки більш уважно слідкувати за умовами співпраці з дебіторами, але й відстежувати, коли саме слід вживати заходів для стабілізації ситуації, найбільш компетентно та якісно надавати рекомендації із управління дебіторською та кредиторською заборгованістю в межах управління ФБП можуть фінансові менеджери підприємства та спеціалісти відділу контролінгу, які за рахунок синергійного ефекту в процесі обробки фінансової інформації забезпечать формування переліку максимально ефективних заходів для конкретного підприємства.

Одним із найважливіших індикаторів рівня ФБП є рівень рентабельності підприємства, який ілюструє ступінь ефективності організації виробничого та управлінського процесу на підприємстві, рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. На жаль, під впливом значної кількості негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища сьогоденні підприємства машинобудування у кращому випадку балансують на межі беззбитковості, а більшість із них стабільно отримують збитки (табл. 1).

Зважаючи на те, що коефіцієнти рентабельності можна вважати узагальнюючими показниками, недостатньо тільки вживати заходів для максимізації прибутку, слід оптимізувати витрати на виробництво продукції, не допускати простоїв обладнання, відстежувати ринкові тенденції, щоб вчасно відповідати попиту, не допускати наявності не використовуваних активів, тощо. Координувати діяльність підрозділів та виявляти невідповідності у їх діяльності здатна служба контролінгу, яка, крім того забезпечує отримання максимально об'єктивної та повної інформації про можливі внутрішні та зовнішні небезпеки фінансовій діяльності.

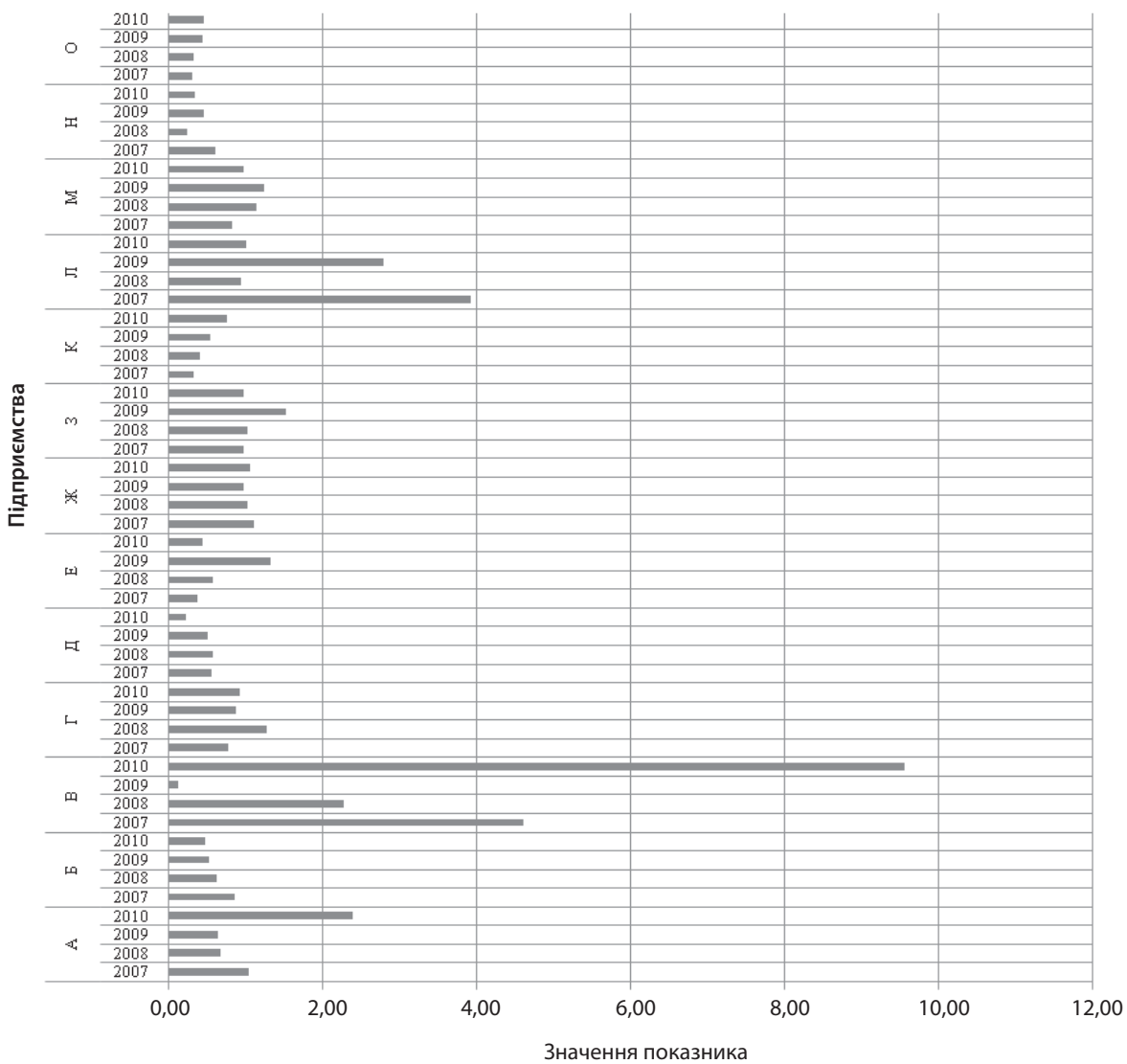


Рис. 2. Показники співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за роками

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів рентабельності для підприємств машинобудування за період з 2007 до 2010 рр.

Підприємство	Рік	Коефіцієнт рентабельності активів	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Коефіцієнт чистої рентабельності
1	2	3	4	5
А	2007	-0.02	-0.02	-0.02
	2008	-0.01	-0.02	-0.01
	2009	-0.03	-0.04	-0.03
	2010	0.03	0.07	0.05
Б	2007	0.02	0.03	0.08
	2008	0.03	0.04	0.10
	2009	0.10	0.15	0.34
	2010	0.09	0.12	0.18
В	2007	0.00	0.00	-0.01
	2008	0.02	0.08	1.14
	2009	-1.92	1.15	-45.20
	2010	0.02	-0.01	0.18

1	2	3	4	5
Г	2007	0.00	0.00	0.00
	2008	0.09	0.16	0.06
	2009	-0.21	-0.93	-0.20
	2010	-0.13	-0.70	-0.12
Д	2007	-0.06	-0.29	-0.08
	2008	-0.12	-4.43	-0.21
	2009	-0.21	1.16	-0.23
	2010	-0.16	0.44	-0.67
Е	2007	-0.01	-0.02	-0.04
	2008	0.04	0.06	0.17
	2009	-0.01	-0.02	-0.05
	2010	-0.11	-0.32	-0.47
Ж	2007	0.01	0.01	0.01
	2008	0.01	0.01	0.02
	2009	0.01	0.01	0.04
	2010	0.01	0.01	0.03
З	2007	0.00	0.01	0.00
	2008	0.00	0.01	0.00
	2009	-0.12	2.04	-0.08
	2010	-0.08	0.60	-0.10
К	2007	-0.05	-0.11	-0.05
	2008	-0.03	-0.09	-0.06
	2009	0.05	0.11	0.08
	2010	0.12	0.26	0.13
Л	2007	-0.05	-0.41	-0.24
	2008	0.01	0.12	0.01
	2009	0.04	0.38	0.01
	2010	0.07	0.47	0.02
М	2007	0.00	0.00	0.00
	2008	0.00	0.00	0.00
	2009	-0.02	-0.11	-0.01
	2010	-0.10	-1.71	-0.16
Н	2007	-0.19	-0.31	-0.22
	2008	-0.21	-0.35	-0.38
	2009	-0.13	-0.33	-0.21
	2010	-0.15	-0.77	-0.57
О	2007	0.06	0.14	0.09
	2008	0.03	0.10	0.05
	2009	-0.04	-0.15	-0.05
	2010	0.00	0.03	0.00

Провівши детальний аналіз діяльності підприємств машинобудування та за допомогою таксономічного аналізу, оцінивши рівень ФБП, що спостерігається на цих підприємствах (табл. 2), можна зробити висновок, що більшість підприємств потребують суттєвих, ґрунтовних змін не лише у фінансовій, але й у вироб-

ничій, збутовій, кадровій сфері. Науковці [1, 10, 11], які проводили дослідження причин незадовільного стану машинобудівної галузі України, виділяють серед основних першопричин такі:

- ✦ застарілі основні виробничі фонди та відсутність реальних інвестиційних ресурсів для технологічного оновлення;

- ✦ невідповідність виробничих потужностей потенціалу ринків збуту та низький рівень їх завантаження;
- ✦ поділ праці в межах колишнього СРСР був вибудований так, що Україна в багатьох галузях машинобудування, як виявилось, не мала завершеного виробничого циклу;
- ✦ недостатній рівень платоспроможності товаровиробників;
- ✦ неконкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств і низький рівень впровадження інновацій [10].

Результат аналізу рівня ФБП свідчить про необхідність ґрунтовного та всебічного реформування системи управління ФБП: від етапу збору опрацювання інформації до розробки конкретних заходів із протидії небезпекам внутрішнього та зовнішнього середовища.

### ВИСНОВКИ

Усі означені проблеми призводять до того, що підприємства мають постійно низький рівень фінансової безпеки і, як наслідок, не мають змоги протистояти: фінансовим кризам, коливанням на ринках збуту продукції, коливанням курсів валют за умови співпраці з іноземни-

Таблиця 2

#### Результати інтегральної оцінки рівня ФБП

Підприємство	Рік	Значення інтегрального показника ФБП
А	2007	0,30
	2008	0,33
	2009	0,29
	2010	0,27
Б	2007	0,25
	2008	0,22
	2009	0,21
	2010	0,28
В	2007	0,23
	2008	0,18
	2009	0,20
	2010	0,05
Г	2007	0,30
	2008	0,28
	2009	0,22
	2010	0,18
Д	2007	0,18
	2008	0,11
	2009	0,18
	2010	0,15
Е	2007	0,17
	2008	0,18
	2009	0,19
	2010	0,14
Ж	2007	0,23
	2008	0,18
	2009	0,17
	2010	0,17
З	2007	0,25
	2008	0,29
	2009	0,05
	2010	0,21
К	2007	0,21
	2008	0,17
	2009	0,19
	2010	0,24

Підприємство	Рік	Значення інтегрального показника ФБП
Л	2007	0,34
	2008	0,40
	2009	0,49
	2010	0,23
М	2007	0,27
	2008	0,27
	2009	0,27
	2010	0,16
Н	2007	0,24
	2008	0,19
	2009	0,18
	2010	0,12
О	2007	0,23
	2008	0,28
	2009	0,19
	2010	0,26

ми підприємствами; через нестачу фінансових ресурсів та неефективне їх використання не можуть випускати високотехнологічну конкурентоспроможну продукцію на міжнародний ринок; не забезпечують достатній рівень інвестиційної та інноваційної привабливості для залучення інвестиційних ресурсів. Виходом із ситуації, що склалася, може стати поступове, планомірне, сплановане управління фінансовою безпекою підприємства. Реалізація заходів із підвищення рівня ФБП повинна спиратися на детальне та ґрунтовне вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, постійне відстеження інформаційних потоків, пов'язаних із діяльністю підприємства. Оскільки якісне управління ФБП потребує аналізу великих обсягів інформації та її інтерпретації спеціалістами у різних сферах, вважаємо, що забезпечувати ефективне управління ФБП можна за умови використання контролінгу та забезпечення взаємодії фінансової служби та служби контролінгу. ■

### ЛІТЕРАТУРА

1. Яцюк О. С. Аналіз результатів діяльності та оцінка перспектив розвитку машинобудівних підприємств Івано-

Франківської області / О. С. Яцюк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів. – 2007. – № 576. – С. 348 – 354.

**2. Ареф'єва О. В.** Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98 – 103.

**3. Горячева К. С.** Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65 – 67.

**4. Бланк И. А.** Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. – 784 с.

**5. Барановський О. І.** Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія] / О. І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

**6. Гомілко Л. П.** Оцінка фінансової безпеки підприємства / Л. П. Гомілко, Т. Ф. Косянчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 4. – Т. 2. – С. 46 – 49.

**7. Донець Л. І.** Економічна безпека підприємства: Навч. пос. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

**8. Кім Ю. Г.** Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці / Ю. Г. Кім, О. А. Кириченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 43 – 57.

**9. Кузенко Т. Б.** Узагальнення підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства / Т. Б. Кузенко, О. П. Полтініна // Матеріали 7 міжнародної науково-практичної конференції «Наука і технологія: крок до майбутнього 2011». – Прага, 2011. – С. 60 – 63.

**10. Горбачова О. М.** Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення / О. М. Горбачова, Л. В. Лахай [Електронний документ]. – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/1\\_NIO\\_2011/Economics/77328.doc.htm](http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/77328.doc.htm) – Дата доступу: 25.09.2011 – Облік та аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення.

**11. Олейникова В. Ю.** Проблеми машинобудування України та можливі шляхи їх подолання / В. Ю. Олейникова, О. Ю. Голобородько [Електронний документ]. – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/17\\_AND\\_2010/Economics/65103.doc.htm](http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/65103.doc.htm) – Дата доступу: 23.09.2011 – Проблеми машинобудування України та можливі шляхи їх подолання.